

Heroicarvm Et Ecclesiasticarvm Quaestionvm Libri VI.

Sex libris prioribus universa Regalum, Iurisdictionis Ecclesiasticorum
Temporalis Et Constantinanae Donationis ratio discurritur ... contra
profanas & vanas cuiusdam Bodini novitates

Boetii Eponis Frisii De Iure Sacro - Vel Principorum Iuris Pontificii Libri III.

Epo, Boetius

Duaci, M.D.LXXXIIX.

V Paratitla Libri Decretalivm V.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61749](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-61749)

LIBER V.

147
Totius hu-
ijs libri
partitio tri-
membris.1
2
3Tit. I.
DE ACCU-
SATIONIB.
INQVISI-
TIONIBVS,
ET DENVN-
CIATIONI-
BVS.148
Duos alios
instituendi
criminalis
iudicij mo-
dos huc nō
pertinere.149
Accusatio-
nis, inquisi-
tionis, de-
nunciatio-
nis, discri-
men.

Causarum criminalium tractatio in hunc
postremum retrusa locum, tribus constat
membris hisce; quomodo illarum iudicia
instituantur^a, quænam & qualia sint^b cri-
mina huc pertinentia^b; quibus denique
pœnis^c luatur^c; coronide quadam totius
iuris generali tandem libris hisce Decre-
taliū superaddita^d, sicuti factum fuit in
legum ciuilium Pandectis. Instituuntur^e
omnia iudicia criminalia vel per accusa-
tionem, vel per inquisitionem, vel per de-
nunciationem. nam quod quidam duos
adhuc alios instituendorum horum iudi-
ciorum modos addunt, exceptionem vi-
delicet & extraordinariam procedendi
viam in criminibus planè notoriis, tenere
debemus, illos duos modos non esse loci
præsentis. exceptionis enim loco crimen
oppositum non ad pœnam reos depositum
(qualia sunt omnia de quibus hic agitur)^e
sed ad fidem detrahendam duntaxat obij-
citur^e, nisi in eum finē opponatur ut quis^e
à promotione vel ad officium vel ad be-
neficium repellatur^f. notoria verò crimi-
na non in forma iudicij expedientur sed
omnino extra ordinem^g. Non inelegante^e
(si res ipsa non verba spectetur) his tribus
adhibuit cautionem Pontifex ipse; sicut,^g
inquit h, accusationem legitimam debet pre-
cedere inscriptio, sic & denunciationem obari-
tativa monitio, & inquisitionem clamorosa in-
sinuatio præuenire. Accusator inscribit: iu-
dex inquirit, delator aliquis peccatum iu-
dici

dici denunciat. quo tertio in genere, veteris pars est meminisse versiculi, (theo?

Quid Clodius mæcho vel quid Catilina Ce-

*Ceterum sicuti contra criminosos proce-
di reipublicæ interest, ita è diuerso inno-
centes falsis criminibus impeti, grauissi-
mum & indignissimum & sceleratissimum*

*1. & 2. hoc semper habitum fuit, grauesq; pœnæ ca-
lumnantibus id est falsa crimina inten-*

Tit. 2.

DE CALVM-

NIATORIB

*tantibus cōstitutæ. qua de te pluribus hic
agere non est oportunum. certè retinēda*

*semper omnibus est aurea Imperatoris
Traiani sententia, Iurisconsulto celebra-*

*b, satius esse impanitum relinqui facinus
nocentis, quām innocentem damnari. Quo-*

*niam verò secundum tractationis huius
criminalis membrū latissimè patet, quan-*

*do ut stultorum ita & stultiarum. i. cri-
minum infinitus est numerus, factum fuit*

*vt illud in titulos complures excurrat, in
quibus an commodus aliquis ordo com-*

*monstrari possit an verò confusè, sicut in
rebus per lese confusis, congerātur omnia*

*crimina, sunt qui dubitent. equidem præ-
eunte veterum quorundam quasi facula*

*ductus, ordinis laudatissimi cū certo iu-
dicio rationē in hoc genere per iuris hu-*

*ius compilatores obseruatam fuisse, per-
spicio. nam cùm duo sint semperque fue-*

150

Secundum

totius hu-

ius libri

membrum.

151

*Crimum
partitio bi-*

membris.

neantur

152

Crimum

partitio bi-

membris.

neantur omnes tā Ecclesiastici quām laici partim verō peculiaribus quibusdam san-ctionibus obligentur Ecclesiastici; non alienum videbatur primū de vtrorum-

que a simul delictis agere, deinde de solo-^arum Ecclesiasticorum excessibus, vt hæc sub*ad fin.*

iura loquuntur, scorsum ^b. Porro cūm illa

^c ad fin.

crimina quibus omnes delinquentes pro-

miscuē tenētur etiam Decalogi prēceptis ^d a pree-^e

aduersentur, Decalogus autem geminum ^f a pree-^g

contineat ius cuius alterum ad ipsius Dei ^h a pree-ⁱ

Optimi Max. agnitionem & cultum, al-^j a pree-^k

terum ad mutua hominū inter se spectat ^l a pree-^m

officia (quod nos & partitiū & luculen-ⁿ a pree-^o

tiū commōstrauimus in Syntagmate de ^p a pree-^q

Decalogo seu legum fontibus) rectē & ^r a pree-^s

huic ordini conuenienter factum fuit vt ^t a pree-^u

hic priore loco ^c commemorarentur ea ^v a pree-^w

seu vitia seu crimina quæ agnitioni cul-^x a pree-^y

tuique Dei repugnant; deinceps ^d autem ^z a pree-^z

ponerentur illa quæ cōversationem spe-^{aa} a pree-^{bb}

ctant cum hominibus, qualia sunt præter ^{cc} a pree-^{dd}

inobedientiam parentum (qui medium ^{ee} a pree-^{ff}

quid sunt inter Deum nobis & hominē ^{gg} a pree-^{hh}

cædes, adulteria, furta, falsa testimonia. ⁱⁱ a pree-^{kk}

nam de sola alienorum concupiscētia per ^{jj} a pree-^{ll}

Decalogi quoque finem prohibita, nihil ^{kk} a pree-^{mm}

in iudiciis humanis agi potest; quando ^{ll} a pree-ⁿⁿ

cogitationis impiæ & cupiditatis indo-^{mm} a pree-^{pp}

mitæ coērcitio solius est illius qui omniū ^{pp} a pree-^{tt}

corda nouit & renes perscrutatur vt pote ^{tt} a pree-^{tt}

verus ^{τερπδιαγγωγης} Deus Optimus Max. ^{tt} a pree-^{tt}

iudex autem homo crimina duntaxat ea ^{tt} a pree-^{tt}

tenus

152

Ordo cri-
minibus re-
citādis idē
qui Deca-
logi.

153

Cur nihil
in iure de
alienorum
concupiscē-
tia.

tenus punit quatenus manu quodāmo-
do tenere poterit. Igitur ut prius crimina
contra Deum tendentia, quamvis conse-
quenter quoque rempublicam & Eccle-
siam turbantia, recenseamus, consideran-
dum venit, hominis animum duabus po-
tissimum facultatibus præditum esse, In-
tellectu & Voluntate: intellectus Deum
agnoscere iubetur; voluntas agnatum co-
lere. cultus autem Dei tria in nobis requi-
rit; animum ipsum, linguam seu os, & o-
pus externum. quō prior pertinet Deca-
logi pars; quam vel maximē violent Si-
moniani, vel, ut nostri loquuntur, Simo-
niaci, Iudæi, Saraceni, Hæretici, Schismati-
ci, Apostatae, baptisimatis iteratores te-
meratoresque vel Anabaptistæ: qui cūcti
partim à vera Dei cognitione partim à
recto cultu diuino tum semetipsos tum
suos asseclas auertunt ac reddunt alienos.

Sanè omnia crimina ad comparationem
Simoniacæ hæresis quasi pro nihilo re-
putari scripsit a olim Paschalis Pontifex

Simon cur
totius cho-
reæ Tragi-
cæ ducor.

Max. nempe quę vel ipsum Spiritum san-
ctum sibi quasi mācipium quoddam sub-
iijcere nitatur, ut pulcherrimē Tharasius b
Patriarcha Constantinopolitanus ostendit. ut mirum non sit, eam cæteris cri-
minibus tanquam ducem quandam &
antesignanam præmitti ³. Cuius origo
sceleris licet ex Actis c Apostolicis no-
tissima sit, vniuersa tamen Simonis Ma-
gi nequitia longè pleniūs memoratur ab

Epi-

154

155

tit. 3.
DE SIMO-
NIA ET NE
ALIQUID
PRO SPIRI-
TUALIBVS
EXIGATVR
VEL PRO-
MITTA-
TYR.

368 DE IURE SACRO

Epiphanio a. memorabile quid attribuit
Simoni Diuus Ireneus b; inter cætera vi-
delicet hoc eum docuisse, sola fide homi-
nem iustificari. Simoniæ nomem ab hoc
Simone Mago natū, voce (sicuti videtur)
satis antiqua, nempe quæ reperiatur & in
prisca septimæ Synodi c generalis versio-
ne Latina. Ius hoc Pontificium pronun-
ciat d eos esse simoniacos, quotquot &
quicunque vel ad ordines Ecclesiasticos
vel alia sacramenta Ecclesiæ vel ad Ec-
clesiasticas functiones vel ad Ecclesiastici
beneficia vel ad vlla alia spiritualia vel spi-
ritualibus annexa, siue per pecuniam siue
per gratiam & fauorem, siue per quam-
cumque rationem aliam quam per legit-
timam id est gratuitā & bene de Ecclesia
merentium vocationē vel sibi parant aut
parare student, vel aliis patefaciūt aut pa-
tefacere student, aditum. quos adeò dete-
stabilis reputat & ob id inuisos habet
Ecclesiastica legislatio, etiam nouissima;
quemadmodum & corūdem suffraga-
res & auxiliatores quoilibet, vt ipso iure
sint excommunicati, nec ab alio quam
summo Pontifice absolui queant; vt ab
ordinum sic acceptorum executione sa-
spensi sint; vt beneficiorum collationes
& aliæ quæcunque prouisiones viribus
omnino careant, vel ius inde nullatenus
acquiratur, si realis fuerit simonia neque
tantum conuentionalis vel mentalis quæ
dicitur; vt quilibet etiam infamis & cri-
minosus

156
Simoniacū
inter cetera
est, homi-
nē sola fide
iustificari.

157
Simoniæ
vox anti-
qua.

158
Simoniaci
quinam iu-
re hoc.

159
Pœnæ Si-
moniacorū
& his auxi-
liantium.

minosus & seruiliis cōditionis homo tum
ad accusandum tum ad testimonium ad-

uersus istos dicendum admittatur. quan-

160

quam cūm tria sint Simoniacorum ^a ge- Tria Simo-

nera, meritō benigniūs ^b agitur cum ter- niacorū ge-

tio genere; quod est eorum, qui non si-

nra.

moniacē quid consecuti sunt à Simonia-

Tit. 4.

cis. his non absimiles ⁴ & illi cēsentur qui

NE PRA-

Ecclesiasticam iurisdictionem sub annuo

LATI VI-

censu exercendam vel tradunt vel acci-

CES SVAS

piunt (graui vtrisque pœna constituta ^c)

VEL EC-

qui ve sub annuo precio (vt ait Alexáder ^d)

CLESIAS

tertius) ad Ecclesiarum regimen statuun-

SVB AN-

tur. hoc tamen ad prædiorum Ecclesiasti-

NO CENSU

corum locationem nō pertinet ^e: fructus

CONCE-

enim Ecclesiarum sub annuo censu con-

DANT.

cidi vel Ecclesiam. i. Ecclesiæ prædia lo-

Tit. 5.

cari seu ad firmam (vt nostri loquuntur ^f)

DE MAGI-

dari posse iuris est notissimi. Simoniacis

STRIS ET

item connumerantur & illi qui pro semi-

NE ALI-

narij alicuius Ecclesiastici instituendi do-

QVID EXI-

cendive s potestate quippiā vel dederint

GAT VR

promiserint ve vel acceperint exegerint-

PRO LICEN-

ve; siue de sacrę Theologię magistris que-

TIA DO-

ratur siue de præceptoribus grammaticis.

CENDI.

vt autem faciliū tales magistri possint in-

161

ueniri, salubriter constitutum iam olim

ca.

suit ^g, vt Prælati & Capitula iuuenes ali-

quot in studio Theologico continerent, Seminaria

qui per integrum quinquennium etiam Ecclesiasti-

ca, absentes beneficiorum suorū fructus in-

tegros perciperent, & quidem beneficiis

forte non sufficientibus publico sumptu-

aa susten-

sustentarentur & aleretur. Concilio quo-

Tit. 6.

DE IUDAIS

ET SARA-

CENIS ET

BORVM

SERVIS.

diligentissime presribente. Iudeos ⁶ à nobis
bibilissima quidē ac regia populi Israēlitici
id est Iacobini (Iacob enim Patriarcha di-
ctus quoque fuit Israēl) tribu Iude nomi-
nari, & veri Dei cultores tū ante tum post
legem Mosaicam fuisse notum est. at, quia
Patri aeterni filium vnigenitum Iesum
Christum Dominum & liberatorem re-
demptoremque nostrum agnoscere no-
lunt, Messiam suum semper adhuc & fru-
stra præstolantes & expectantes, à vero
cultu diuino sunt remotissimi, nobisque
Christianis omnibus hostes infestissimi,
quantumlibet à solo patrio sint extortes,
post excidiū sub Tito & Vespasiano Im-
peratoribus Hiéro solymitanum lōgē la-
teque per orbem dispersi, Principibus ac
populis aliis passim tributarij. Saraceni
populi sunt ex Agar ancilla Abrahāmi
per Ismaēlem orti, vnde potius Agareni
vel Ismaēlitæ sunt appellandi; quāus ipsi
gloriosum Saracenorum nōmē sibi frau-
dulenter usurpauerint à Sara ciudem A-
brahami vxore, cuius nimirum consen-
tagatuque ille rem cum Agar Ægyptiaca
habuerit & Ismaēlem genuerit; vt hacra-
tione non tam ancillā Agar quām ipsam
Saram sibi matrem iactabūdē fingant; ne
videantur ipsimet (id quod sunt) proles
Abrahāmi illegittima vel seruīlis & adul-
terina, sed vera & genuina & legitima.

162

Saraceni
potius A-
gareni vel
Ismaēlitæ.

pœnis a multiplicibus ad hereticos repri-

tit. 8. mendos necessariò sancitis. Hæreticis ab-
DE SCHIS- similes non sunt Schismatici⁸; qui licet in
MATICIS fide fortassis non errèt, ab unitate tamen
ET ORDI- corporis Christiani seu Ecclesiæ Christia-
NATIS AD nœ sese substrahunt arque separant, ordinis
EIS.

tit. 9. Hiérarchici contemptores: grauibus etiā
subiiciendi pœnis. per quos factæ vel or-
dinaciones vel beneficiorum collationes
vel alia quævis Ecclesiasticæ prouisiones

irritat decernuntur^b; licet subinde perme-
DE APO- ram gratiam conualescant^c. pronus est
STATIS ET hinc^d, id est ex hæresi vel schismate, lapsus
REITERAN in apostasiā id est fidei Christianæ renun-
TIBVS BA- ciationem defectionem^e; ex hæresi qui-
PTISMA.

164 Ordinis ra- dem, vel in atheismum vel Ethnicismum;
tio. è schismate vero, in ordinis hierarchici
desertionem defectionemque: quod ge-
minum est apostasiæ genus de quo tracta-
tur hoc loco. quibus non inconuenienter
subduntur Anabaptistæ seu retincti, con-
tra Christum Dominum & verum Chri-
sti sacramentum baptismatis (quod non
nisi vnicum est) contumeliosi, quin immo
sacrilegi.

165 Enumeratis haetenus iis criminibus que
De crimi- principaliter aduersus ipsum Deum ten-
nibus tabu dunt & prioribus Decalogi preceptis ad-
læ Decalo- uersantur, consequēs est ut (quoniam ni-
gi secundæ aduersant- hil singulariter de honore parétum libris
bus, & Or- hisce præcipitur) ordine dicamus de cæ-
dinis inter- tis criminibus quæ posteriora Decalogi
illa ratio- precepta circa societatis humanæ conser-
1. c. uatio-

uationem versantia violant. Societas igitur humana tribus potissimum officiorum mutuorum generibus continetur; rerum externarum æquabili quadam temperatione, orationis linguæque communicacione, cogitationis denique & animi aliorum in alios moderatione tanta ut ne quid alienum vel concupiscatur quidem; quali de nuda concupiscentia iudiciis humanis nihil agi posse superius monebamus. Æquabilem illam vitæ societatisque humanæ temperationem conturbat affectus præui, quorum fontes hi sunt; ira, libido, cupiditas. ex ira, cedes atque latrocinia; ex libidine, scortationes & adulteria; ex cupiditate & avaritia, furta & rapinæ, lingue verò & orationis communicationem turpissimè conspurcat atque defœdant mendacia falsaque testimonia. De singulis itaque breuiter & eodem ipso prorsus ordine dispiciamus. Cædis omnium grauissimum & atrocissimum genus est parricidium¹⁰. sanè mater quæ filium iracundiè furore incensa occiderit, perpetuam in monasterio pœnitentiam peragere iubetur^c; nisi vel vidua cùm sit propter incontinentiæ metum nubedi facultate eam non priuari satius esse videatur Ecclesiæ, vel habens maritum liberosque iudicetur expedire ut & marito adsit & liberos suos regat atque aliam aliquam sui sceleris pœnam luat^d. Sin infans aliquis inter suos parentes cubantes iacens repe-

aa iii riatur

166
3 fontes af-
fectuū præ-
uorum.

tit. 10.
DE HIS QVI
FILIOS OC-
CIDERVNT

c. 1. hoc tit.

d. 2. hoc tit.

riatur mortuus, neque constet vnde id illi
acciderit, impunè quidem id ferre paren-
tes non debent, attamen tristissimi casus
habita ratione^a: sibi certè consciis paren-
tibus trium annorum pœnitentia indici-
tur, quorum vnum integrum pane dun-
taxat & aqua transigentes vi&titent. His
non absimiles habentur & isti qui filios
quidem suos non interficiūt, sed eosdem

Tit. 11.

DE INFAN-
TIBVS E T
LANGVIDIS
EXPOSITIS.

nunt¹¹. videtur enim necare qui abicit
& alimoniam denegat^b. quam obremta-
lis vel à paréte vel à patrono vel à domi-
no vel ab alio quolibet ipsis aut scienti-
bus aut ratum habétiibus expositus, à pa-
tria potestate libertinitate seruitute libe-
ratur; neque tamen ille qui tali submini-
strat alimenta ius aliquod propterea vel
seruitutis vel nexus cuiuslibet in eum ac-
quirit^c. Cæterū vt apertiū perspiciatur,

Tit. 12.

DE HOMI-
CIDIO V O-
LVNTARIO
VEL CA-
SVALI.

quæ, qualis, & quanta debeat homicidis
quibuslibet infligi pœna, necessariò di-
stinguendum est, studiōne an¹² casu cæ-
des fuerit perpetrata. Studio enim ac data
opera & præsertim insidiosè aliquem in-
terficiens, quantumlibet antè prouoca-
tus, capitale crimen commitit; adeò vt
ne altare quidem ipsi sit^d asylum: sicut
mitum vel ipsa lege^e diuina volente. La-
tronem tamen si quis interficerit, cùm
aliter se defendere non posset, non solum
per leges impunè fert, verum etiam per
ius hoc Pontificium omni pœnitentiæ ex-

piatione

a. hoc tis. piatione caret ^a: quod & de fure ^b nocturno intelligendum est. Homicidis autem his annumerantur & isti qui impedient procreationis causa vel pharmaca
 b. c. vel veneficia vel incantationes quascunque mulieribus adhibuerint ^c, vel abortucausam dederint ^d cum foetus iam viueret; quive homicidis operam dederint,
 c. sicut ex li. vel se se adiunixerint, vel auctores interfectionis fuerint ^e. Certè quempiam interficiens, quantumlibet hostem iustum & inimicum religionis, vel causam interficiendi dans ^f, irregularitatem (quam nostri vocant) incurrit ^g. quanquam si magistratus ipse Civilis pœnam sanguinis alicui infligat ex causa quapiam civiliter apud se per quolibet instituta ^h, vel etiam ex homine facinoroso indicato ⁱ, talis vel institutor vel actor vel iudex propterea non fit irregularis. At verò si omnino casu cædes fuerit commissa & quidem cum rei licite opera daretur & omnis culpa prouersus abesset, homicidij crimen non committitur ^k. crimen tamen censembitur si non adhibuerit quis eam diligentiam & curam quam alioqui debuit ille qui rei licite operam dabat ^l, vel si muneri alieno se immiscuerit, ut si monachus artem chirurgicam exercens casu aliquem extinxerit ^m. denique quandocunque cædes casu sit canonibus prohibito, culpa grauissima iudicatur: adeo quidem ut si quis in conflictibus illis equestribus

aa iiiij & lu-

tit. 13. & ludis hastalibus (quos vulgus torneamenta¹³ vocat) fuerit imperfectus, Ecclesiasticae sepulturæ tradi prohibeatur^a; nisi forte non pugnandi causa veniens at obiter ob sua negotia præteriens ab eis fuerit oppressus^b. sunt enim omnia illa certaminum genera quibus vitæ periculum creatur prohibita. inter quæ est &

tit. 14. duellū¹⁴, quam monomachia Græci appellant. cum Deus hac pugnandi ratione tentari videatur & multarum animarum periculum agatur, non pugnantium duntaxat sed & spectantium. quare Clericus duellum vel offerens vel suscipiens, ab ordine suo remouetur^c, nisi nō secula morte neque membra mutilatione dispensandum censuerit Episcopus. quin et si quis per alium quempiam duellum suscepit qui aduersarium interficerit, ipse nihilominus redditur irregularis; licet hoc in casu dispensationi quoad beneficium quoque sit locus^d. Postremò vitandi homicidij gratia aduersus Christianos & Catholicos bellum inter se gerentes ars¹⁵ ista mortifera sagittariorum & balistariorum sub anathematis id est excommunicationis

tit. 15. DE SAGIT-
TARIIS ET
BALISTAR. sub anathematis id est excommunicationis

tit. 16. DE ADVL-
TERIO ET
STUPRO. pœna prohibetur. Adulterium¹⁶ licet in alienam coniugem propriè cōmittatur, ut stuprum in virginem viduam, tamen

167 hoç iure Pontificio par est viri & vxoris torum coniugalē quomodo cunque vio- quisnam. lantum causa, propter mutuæ fidei sacra- mentum, quamobrem separatio tori tam

vxori

vxori contra maritum alteri cuicunque se-
se miscentem quam viro contra vxorem
adulteratem permittitur. Adulter, inquit
Festus Pompeius, & adultera dicuntur,
quia & ille ad alteram & haec ad alterum
se se conferunt. Si vir vxorem suam quam
scit adulterari, nihilominus retineat, eius-
dem quoque semetipsum criminis tecum a
facit. Ac tametsi ob solas nudasque suspi-
ciones aliquem accusare periculosum sit,
marito tamē vxorem vel propter nudam
adulterij suspicionē impunē accusare li-
cet b. Qui verò virginē constupravit, eam
ex lege Mosaica Christianis legumlatori-
bus approbata c vxorē habere atque do-
tare tenetur. Sin ipsa nolit hūc virum, pro-
modo dotis quam virgines accipere solēt
nihilominus eam dotabit. E contrario
autem si constuprator ipse hanc noluerit
vxorem ducere, datione dotis mulieratus
& corporaliter castigatus & excommuni-
catus in monasterium pro salutati pœni-

168
Furtum
quām latē
pateat.

tentia retrudetur d. Furtum nō solum di-
citur quod clām fit & in furno id est ob-
scuro e ac tenebris, verumetiam quod vi:
quanquam hoc propriè rapinæ illud furti
nomen obtinuit. vnde raptore dicuntur
qui vi aliquid eripiunt; quēadmodum qui
puellam vel mulierem vi abducūt, raptus
crimen incurunt; quiq; liberos homines
furantur, plagiarij nominantur. nec etiam
furti rapinæve nomen euitant & illi qui
vſuras exerceant. Nam vt D. Ambrosius f

aa v ait,

ait, si quis usuram accipit rapinam facit & vitanon viuit; nec minus restitutioni est obnoxius a scenerator quam aut fur aut raptor. inter omnia igitur furti genera

Tit. 17.

DE RAPTO. nullum est grauius sacrilegio¹⁷ & violatione & cōcrematione templorum Deo CENDIA- Opt. Max. vel Diuis eiusdem dedicato- RIIS, ET rum; quod crimen & excommunicatio- VIOLATO- ne & Ecclesiasticæ sepulturæ priuatione

(nisi pœnitentia fuerit secura) punitur^b, huic proximum est raptus; quem ibi committi scribit Lucius tertius^c Pontifex vbi nihil antè de nuptiis agitur. quinimmo si

post raptum verè commissum puella seu mulier raptori in nuptias vtrō consenserit, criminis pœna cessat^d. De plagiatis^e certe conuictis capitale supplicium lego

Mosaica sumitur^c. alioqui fures alij p̄fertim occulti post ablatorum restitutio-

nem à sacris etiam ordinibus non arcen- tur^f. atque adeò furtum simplex in famis calida-

aut nuditatis necessitate committens le- uissimo pœnitentiæ genere puniri solet^g; pro-

modò tandem reddiderit fur huiusmodi ablatum si possit; cùm iuxta D. Augustini

dictum non remittatur peccatum nisi re- stituatur ablatum^h. Usuræⁱ nomine in-

telligimus quidquid amplius ab aliquo exigitur quam est illud quod ipsi datum est. vel vt breuius ait Gratianusⁱ, quid-

quid ultra sortem exigitur; siue illud in pecunia siue in mercibus siue in tritico si- ue in vino siue in oleo siue quacunque de-

mum

Tit. 18.

DE FVR-
TIS.

DE VSURIS.

num alia in re consistat. quare si mutuum
 dederis & pignus acceperis cuius emolu-
 mēta vel fructus abs te percepti deductis
 sumptibus sorti respondeant, & pignus
 illud reddere teneris & debitor liberatus
 erit absque vlla ^a alia solutione quod tam
 Cūili ^b quām Pontificio ^c hoc iure cautū
 reperitur. De pœnis ^d fœnectorum nihil
 hic dicimus ne simus longiores. ignotum
 nō est Catonis hominis Ethnici de fœne-
 rantibus iudicium. Falsi crimen ² ovariè
 committitur; nunc testimoniis in iudicio
 dicendis, nunc scripturis ac monumentis
 literarū conficiendis, nūc moneta cuiden-
 da, nunc aliis ac aliis modis complutibus.
 Testis falsus tribus fit obnoxius, vt D. ait
 Augustinus ^e; primū, Deo cuius presen-
 tiā contemnit; inde, iudici quem peie-
 rando mentiendō ve fallit; postremō, ho-
 mini innocentī quem falso testimonio le-
 dit. rationes deprehendēdi criminis huius
 in literis Pōtificiis admissi varias enumē-
 rat Innocentius ³ f. Certè sententia iudi-
 cis per occasionem falsarum literarū lata,
 executioni mandāda non est. pœnaq; cle-
 ricos falsarios grauissimā manet. A falsi
 crimen non aliena sunt sortilegia ² i; sunt
 autē sortilegi (definiente Isidoro ⁴ Hispa-
 lensi) qui sub nomine fictæ religionis per
 quasdam quas Apostolorum seu Sancto-
 rum vocant sortes, diuinationis scientiam
 profitētur, aut quarumcumq; scripturarū
 inspectionibus futura promittūt. quin &
 Hono-

Tit. 20.
 DE CRIMI-
 NE FALSI.

Tit. 21.
 DE SORTI-
 LEGIS.

380 D E I V R E S A C R O

170 Sorte ne-
fiant ele-
ctiones Ec-
clesiasticæ.

171 Per astrola-
biū ne fur-
ta perqui-
rantur.

Tit. 22.
DE COLLU-
SIONE DE-
TEGENDA.

illud nimirum postea per transactionem
scilicet vel aliter interueniente pensione
petuariat ad auctorē) in perpetuum omni
spe d beneficij huius de quo simulatē lit-
gauerunt, priuentur. In criminalibus item
causis accusatione per collusionem dete-
licta, nihilominus ex officio per ipsum iu-
dicem vel per nouam accusationē iterum
crimiale iudicium instaurari poterit.

Atque hæc quidem omnia quæ de crimi-
nibus tam priori quam posteriori Deca-
logi parti aduersantibus dicta sunt, ita
semper accipi debent ut in 23 pueris deci-
mum quartum ætatis annum nondum e-
gressis ea lögè mitius puniri f, quinimmo
frequenter ne vlo quidē modo puniri g
meminerimus. Hactenus de criminibus

172 De crimi-
nibus Cle-
ricorū pe-
culiaribus,
quæ trium
sunt gene-
rum.

quæ tam in laicis quam in Clericis pro-
miscuè notantur atque puniūtur; iam or-
dinis à me præmissi ratio postulat ut de
criminibus nonnullis Clericorum pecu-
liaribus agatur seorsum. nam cùm homi-
nes Ecclesiasticos seu Clericos exéplum
vita

vitæ & omnis modestiæ pietatisque reliquo populo se deceat exhibere, meritò quædam culpantur & reprehenduntur & puniuntur in illis quæ vel omnino non habent in aliis hominibus reprehensione vel certè leuius feruntur vel certiā locum prorsus non inueniunt ut in solos homines Ecclesiasticos cadentia. Primi generis est, esse venatorem^a; secundi, percussore^b vel maledicum^c; tertij, sacerorū sacramentorumque administrum illegittimum id est canonibus minimè cōformem^d. Quæ singula sic accipe, siue de promiscuo com- munique omniū Ecclesiasticorum grege quæratur siue de eorūdem Prælatis & ipsis; item siue de vrentibus iure communi, siue de illis etiam qui priuilegiis^e quibusdam præ cæteris donati sunt: quia de Prælato- rum de quæ Priuilegiatorum seu Priuile- giatorum (sicuti loquuntur nostri) crimi- nibus & excessibus peculiaria quædā con- stituuntur. Igitur venatio^f vritis Eccle- siasticis planè prohibetur; tam Episcopis, Presbyteris, Diaconis, quām aliis Ecclesiæ ministris atque Clericis quibusunque. quo sit ut neque canes venaticos nec acci- pitres nec falcones ipsis alere pérmitta- tur^g; pœnis pro personarum varietate va- riis per Aurelianense Conciliū^h sancitis. Percussorⁱ hic noominatur qui ad pugnas & conflictus propérior & paratior alios vel ipse verberat vel verberari curat. qui non solum grauiter corripiendus est sed & offi-

tit. 24.
DE CLERI-
CO VENA-
TORE.

tit. 25.
DE CLERI-
CO PER-
CUSSORE.

382. DE IURE SACRO
& officio suo nisi resipiscat mouendas^a,
quin & Episcopus ipse crudeliter quem-
piam fustibus cædi iubens per duos men-
ses à sacroru administratione iubetur ab-
stinere ^b. si quis tamen Clericus in repel-
lenda vi sese defenderit lapides que proie-
cerit vnde mors insecuta non est (qua-
tumlibet manibus aliorum in eodem cō-
flictu pugnantium quis interierit) nec
homicida punitur ^c nec ab ordinu sacro-
rum susceptione arcetur ^d. Maledici²⁶
cū in summum Pontificem Pontificis-
ve potestatem, tum blasphemii simul in
ipsum Deum vel D. Virginem vel alios
Diuos non ab Ecclesiastico tantum iudi-
ce sed & à Ciiali magistratu (quem com-
pellere debet adhoc, si videatur opus, iu-
dex Ecclesiasticus) grauissimè puniendi
sunt; vt pœnæ grauitas terrorem incutiat
aliis. Sacrorum sacramentorumve admi-
nistri²⁷ illegitimi seu Canonibus mini-
mè conformes deprehenduntur omnes
isti qui vel excommunicati sunt vel depo-
siti vel interdicti; vel qui sacros ordines
omnino non suscepserunt²⁸, vel si susce-
perint non ordine tamen neque recte, si-
cuit oportebat, sed aut per saltum²⁹ (vi-
 nostri loquuntur) aut claram ac furtim³⁰
seu quasi per obreptionem eos consecuti
fuerunt. omnes hi ministrando peccant.
ministrare autem hic accipe pro leit³¹ vel
sacrificare; sicut illic^c, Ministrantibus
illis &c, quorum omnium & singulorum
quænam

tit. 26.
DE MALE-
DICIS.

tit. 27.
DE CLERI-
CO EXCOM-
MUNICA-
TO, DEPO-
SITO, VEL
INTERDI-
CTO, MINI-
STRANTE.

tit. 28.
DE CLERI-
CO NON
ORDIN. MI-
NISTRAN-
TE.

tit. 29.
DE CLERI-
CO PER
SALTVM
PROMOTO.

tit. 30.
DE EO QVI
ORDINES
FVRITIVE
VSCEPIT.

173
Ministrare
quid.

quænam sint pœnæ, cuius in promptu est inspectis titulis videre. Prælatorum delicta vel excessus^a in ipsorum subditos variè committuntur; nunc in exacti-
nibus indebitis faciendis & exercendis,
nunc in iurisdictione sua contra vel præ-
ter ius & æquum administranda, nunc in
auctoritate rerum quoque illarum quæ
soli Pontificis Romani sunt gerenda-
rum sibi sumenda, nunc in priuilegiis a-
liorum violandis, nunc alio quocumque
modo limitibus tum legitimæ suæ fun-
ctionis tum rationis temerè transiliendis
& excedendis. à quo quidem excedendi

173.
DE EXCES-
SIB. PRÆ-
LATORVM
ET SVEDI-
TORVM.

verbo nominantur Pontificio iure hoc
EXCESSVS^a. Debent quidem subdi-
ti suis Prælatis obedientiam & varia offi-
ciorum genera^b; siue in fide debita præ-
standa siue in vitæ suæ totius innocentia
rebus ipsis declaranda; sed Prælati suos
vicissim subditos charitate quadam pa-
terna complecti debent. alioqui Prælato-
rum excessus ita iubent puniri Pontifices
vt illorum exemplo cæteri terreantur^c,
& quidem vt corundem imperio contra
aliena priuilegia quid iubentium impunè
non pareatur^d. Sanè si de crimine quo-
piam à se commisso quis Clericus gloria-
retur, siue Prælatus esset ipse siue sub-
ditus, is ab omni officio & beneficio
suo suspendendus esset^e. Atque inter a-
lios quidem cùm Clericorum cætero-
rum tum Prælatorum excessus est & no-
ui ope-

174
Mutua Præ-
latorū sub-
ditorumq;
opera, &
mutuū of-
ficiū.

175
Gloriatio
de crimine
turpissima.

tit. 32.
DE NOVIO
PERIS NUN
CIATIONE.

ui operis in alterius præiudicium inchoa-
tio molitio 32 & erectio. quamobrem si
nouum opus molienti nunciatio (hoc est
prohibitio solennis) iuste fiat, quidquid
post ædificauerit id vniuersum suis ipse
sumptibus demoliri cogetur, etiā si ædem
aliquam sacram extruxerit ^a. est autem in
arbitrio & optione ^b nunciatis, vtrum in-
tra tres menses de præiudicio suo docere
(interim opere cessante) an vero recepta
cautione de diruendo restituendoque in-
terim ædificare permittere malit. Restat
hoc duntaxat ut de eorum delictis qui cer-
tis quibusdam priuilegiis 33 præ ceteris
gaudent, ac obiter hac occasione de priu-
ilegiis ipsis, breuissimè dicatur. Hos ita
priuilegiis donatos ius Pōtificium vocat
Prinilegiatos, Vlpianus ^c & alij scriptores
Latini *Prinilegiarios*; ut & ius hoc *Benefi-
ciatos*, quos alij auctores Latini *Beneficia-
rios*. De priuilegiorum igitur vel interpre-
tatione vel sententia semper iudicandum
& æstimandum erit ex ipsorum formula
seu tenore, qui diligenter inspiciendus
est: secundum hunc accurate seruanda sunt
priuilegia. Sed priuilegiorum literis forte
deperditis, nihilominus per testes ido-
neos qui eas ipsis viderint & legerint & si-
ne vitio fuisse adseuerauerint, probata ea-
rundem literarum sententia, pro talibus
iudicanda sunt priuilegia qualia ex testi-
moniis huiusmodi fuisse liquet ^d. Alieno-
rum violatores priuilegiorū, suis ipsis pri-
uilegiis

tit. 33.
DE PRIVI-
LEGIS ET
EXCESSIB.
PRIVILE-
GIATO.
RYM.

^a uilegiis merito priuantur^a. Cauendum
verò cum primis est ne suo quis priuile-
gio abutatur, alioqui periculum eius adi-
mendi & amittendi subiturus. nam tam-
etsi quis insignitus priuilegio Clericali,
sine habitu & tonsura more laicorum com-
prehendatur in delictis à Ciuii Magistra-
tu, & ab eodem puniatur, Ecclesia & qui
bonique consulere solet; quia malitiis ho-
minum indulgeri non debet sed potius
obuiari, ut Honorius 3 Pontifex ad An-
gliæ Reginam scripsit^b. Quod si qua sic
Ecclesia quæ per integros annos^c 40 pri-
uilegio sibi concessu non vtatur, tali suo
priuilegio renunciasse satis intelligitur.

Post explicatas criminalis iudicij insti-
tuendi rationes, enumeratis deinceps or-
dine criminibus omnibus quæ in Eccle-
siasticum forum deducuntur, partitionis
à nobis initio factæ ratio postulat ut de
pœnis, hoc est de tertio totius huius De-
cretalium libri quinti membro, tandem
tractetur. De pœnis infligendis quæritur
in duobus delinquentium generibus: v-
num¹ genus est eorū qui de crimine quo-
piam vel criminibus male duntaxat au-
diunt*i.e.* publicè diffamantur atq; suspecti
sunt licet conuinci nequeant; alterum²
genus est eorū qui præterea iam vel con-
uicti sunt vel in iure confessi. diffamatis
indicitur antea purgatio, cōuictis vel pro
cōuictis habitis infligitur propriè pœna.
Purgationis item genus duplex est; cuius

176
Tertiū to-
tius huius
libri mem-
brum ge-
neris dupli-
cis.

bb alterum

alterum iure Canonico approbat ideo
que purgatio Canonica dicetur; alterum
tanquam à cœci vulgi temeritate natum
reprobatur, quæ vulgaris hinc purgatio
nominatur. Quoniam igitur deficienti-

¹⁷⁷
Canonica
vulgarisq;
purgatio
cur sic di-
cta.

bus probationibus vel cōfessionibus ne-
mo iure puniri debet (nisi crimen omni-
no sit notorium^a) cùm tamen è contra-
rio indignissimum sit cum sceleratis ho-
minibus licet non conuictis attamen ve-

hementer suspectis dissimulare, non sine
maxima grauissimaque totius populi of-
fensione; salubriter hoc³ iure Pontificio
cautum fuit ut de criminibus ita suspecti
cogantur suam innocentiam per iusuram
dum suum ipsimet profiteri; testibus item
pluribus viris integerimæ fidei simulad-
ductis qui quoque iurati confirment se
credere iusurandum hoc profitentis (quæ
probè nouerint) esse verum. quod nostri

satis accommodato huic rei verbo purga-
re dixerunt. Atque Episcopus quidem se-
se purgans, per alios adhuc duodecim sui
ordinis olim se se purgare tenebatur; sa-
cerdos, per septem; Diaconus, per tres. id

¹⁷⁸
Quota ma-
nu iurare.

quod nostri^b appellant duodecima vel in alio
septima vel tertia manu iurare. sed hoc
paulò nunc aliter de numero compurga-
torum partim faciliore partim difficilio-
re pro circumstantiarum videlicet varie-
tate videmus^c esse cōstitutum. Deficiens

in purgatione, tanquam conuictus d' pu-
niti consuevit. Alterum purgationis ge-

nus

^a nus vulgo³ smultos apud populos visita-
tum sed canonibus improbatum ^a, vel
duello fit vel candardi ferro vel aqua fer-
uenti vel etiam frigida ^b vel aliter. ita scili-
cet ut si quis in duello fuerit superior vel
candardis ferri vel aquæ feruentis contre-
statione sumptione non laedatur vel a-
liter quasi miraculo liberetur ac euadat,
innocens iudicetur, & recte sese purgasse
credatur. stulta res ac temeraria. Ceterum,
sicut in purgatione deficietem puniri di-
ximus, ita è contrario canonice seu legit-
timè sese purgans absoluitur. immò cuius

fama per iniuriam laeditur, is aduersus in-

sextatores iniuriarum habet actionem ^c.
quo fit ut & hoc loco de iniuriis & dam-
no dato ^d ius Pontificium agat. maxime

autem, quod pœnæ, de quibus mox dice-
tur, sine fraude vel iniuria aliqua præce-
dente nemini possint infligi. Damnum,

inquit Paulus ^d Iurisconsultus, & damna-

tio, ab ademptione & quasi diminutione

patrimonij dicta sunt. quod idem & lon-

gè ante Paulum hunc Marcus Varro de

lingua Latina adnotauerat ^e dum lucri &

damni Etymon traderet. Et si quidē dam-

num datum fuerit per iniuriam, ex L. A-

quila ^f competit actio; sin damnum à qua-

drupide ^g datum sit, pauperies propriè

dicitur. De vtroque damni genere ple-

nius in Pandectis exempla autem tum in-

iuriæ tum pauperiei potissimum hīc ex le-

ge Mosaica ^h ad verbum recitantur i atq;

bb ij cuius

181 ciuitate Christiana donantur. Sed aliud
Damna & est damnorū restauratio, aliud satisfactio
Expenses se- expensarum, ut hoc loco Gregorius a no-
parantur. nus docet, quamobrem iuslurandum de
damnis non restaurādis interpositum, ad

182 Tit. 37. expensarum repetitionē nequaquam ex-
DE POENIS. tenditur. Sed iam tādem de pœnis: 7 ipsi-
quarum occasione tres hi tituli superio-
res proximē memorati præcessere, dica-
mus. Pœna generali nomine, sicut Vlpia-
nus definit^b, est omnium delictorum coerci-
tio; mulcta, specialis peccati; cuius animad-
versio hodie pecuniaria est. Atque hoc qui-

183 Quām latē patet hic titulus. dem titulo non solum de pœna in crimi-
nalibus i iudiciis agitur, verumetiam de
2 pœna tum condemnationis in expensis
ex causis etiam pecuniariis^c, tum con-
3 uentionali^d. quam tamen conuentiona-
lem pœnam neuter contrahentium pote-
re poterit si vterque aduersus cōtractum
venerit^d; & ad quam pendendam non re-
neri cum qui ad certam quantitatem sol-
uendam sub pœna obligatus erat, si ad
diem dictum maiorē eius quantitatis par-
tem soluerit, æquitate summa sic postu-
lante constituit Innocētius e tertius Pon-
tifex. De pœnis propter crimen infligen-
dis hoc primū in genere statuit Concilium
Toletanum^e ut ea que frequenter pre-
varicatione iterantur, frequenti sententia con-
demnentur. Pœnarum autem Ecclesiasti-
carum criminibus destinatarum de qui-
bus hīcloquimur varia sunt genera; qua-

184 Ecclesiasti-
ca pœnae multipli-
cēs.

rum tamen nullæ sanguinis habent effusionem, cùm illa poena non Ecclesiastici sed secularis fori sit, & ius Pontificium facinorosos homines non è medio tolli sed emendari velit: quandoquidem non alium spectat finem quam animæ salutem. Cunctarum autem pœnarum Ecclesiasticarum grauissima est excommunicatio¹, de qua paulò post peculiaris titulus est. secundum obtinet in pœnarum Pontificiarum catalogo locum degradatio² nostris dicta; qua sit ut vir Ecclesiasticus ob crimen aliquod atrox à se perpetratum priuilegiis omnibus clericalibus & ordinibus ipsis Ecclesiasticis exsoliatus (charactere nihilominus ut indelebili remanente) curiæ brachiōve seculari relinquatur: ita tamen ut iudex Ecclesiasticus eiusdem degradati Reimortè deprecari^a debeat apud iudicem secularem non solum enim sanguinis pœnam nō debet ipse iudex Ecclesiasticus irrogare, verum etiam ab omni voto seu desiderio sanguinis effundendi longissimè abesse^b. Quanam verò solennitate degradatio ista fiat, copiose docet Bonifacius^c octauus. Huic pœne proxima est ad carceres³ perpetuos condemnatio. quamuis enim, ut idem Bonifacius^d ait, ad Reorum custodiam non ad pœnam carcer specialiter deputatus esse noscatur, nos tamen non improbamus, si Clerici confessi de criminibus vel convicti (eorum excessibus & personis ceteris q̄, circūstantiis pra-
 b b iij   uida

uida deliberatione pensatis) in perpetuum vel ad tempus, prout visum fuerit expedire, carceri mancipentur ad pœnitentiam peragendam.

Ab hac pœna non est aliena & in arctum aliquod monasterium & detrusio ^a. non nunquam etiam exilijs pœna infligitur, & character seu ^b stigma ^c imprimitur, vel verbera ^d dantur ita tamen ne sanguis ^e cœli rumpat. Quin & beneficiorum & dignitatum & priuilegiorum ademptionem ^f, suspensionem ^g seu ab officio seu à beneficio, interdictionem ^h, inter pœnarum genera esse non est obscurum. Pecuniariam

¹⁸⁵ Ne mulcta certè pœnam seu mulctam propter delictum aliquod exigi promiscuè, quia id de radice cupiditatis & avaritiae prodire videtur, Honorius ^d quartus Pontifex merito vetuit. Pœnis hisce connumerantur & pœnitentia ⁱ. Pœnitentias ^j hic intelligimus pœnas illas, vel, ut significantius exprimatur, illum expiandi modum qui peccata sua Catholico more cōfessionibus ab habente potestatem soluendi ligandique pro satisfactione quadam prescribitur & iniungitur. Ad huiusmodi verò confessionem vñquemque Christianum (postquam doli fuerit capax) semel

¹⁸⁶ Confessio- nis Chri- stianæ ne- cessitas, ut minimūm in anno teneri Catholica voluit Ecclesia: sacerdote qui confessio nem excipit, eandem sanctionibus gravissimis prodere prohibito; sub pœna nimis detrusionis in arctum aliquod monasterium ad perpetuā pœnitentiam per-

¹¹ Tit. 38. DE POENI- TENTIIS ET REMIS. ^k hic in telligimus pœnas illas, vel, ut significantius exprimatur, illum expiandi modum qui peccata sua Catholico more cōfessionibus ab habente potestatem soluendi ligandique pro satisfactione quadam prescribitur & iniungitur. Ad huiusmodi verò confessionem vñquemque Christianum (postquam doli fuerit capax) semel

agendam. quod quidem confitendi remedium adeò salubre atque necessarium est, ut medici quoque corporum ad ægrotos vocati, editio teneantur hos ante omnia inducere ad medicos animarum simul aduocandos: cùm & ex animi sanitate pendeat sæpe sanitas corporis. pœnitentiis itaque semel iniunctis omnino satisfacendum est; nisi per gratias & remissiones id est indulgentias hæ pœnæ seu pœnitentiæ condonentur. sed quoniam de iure iubilæi & indulgentiarum peculiare dedimus alibi Syntagma, nihil est quod hic amplius addamus. quare veniamus ad ius excommunicationis³⁹. quod pœnæ genus antiquissimum est in Ecclesia Christiana, utpote ab ipsis Christi & Apostolorum doctrina profectū: dum is qui Ecclesiam non audit nec ei vult obedire tanquam Ethnicus & publicanus haberi, dum hæreticus homo post commonitionem trinam deuitari, dum homines contaminati sceleribus & obstinati Satanæ (tanquam Ecclesiæ Christianæ carnifici) ad interitum & afflictionem carnis tradi, iubentur: donec nimis rufi resipiscant & ad Ecclesiæ gremium redeant. nec enim excommunicatio fit ut quis pereat, sed ut pudore suffusus in gratiā cum Deo Deique Ecclesia redeat^b. excommunicatio nempe neruus est Ecclesiasticæ disciplinæ. quem gladium habet Ecclesia spiritualem non ad occidendum sed ad viuificandum

¹⁸⁷
Indulgētia-
tum Syn-
tagma cō-
sule ab Au-
tore edi-
tum.

¹⁸⁸
Tit. 39.
DE SEN-
TENTIA
EXCOMMU-
NICATIO-
NIS, adde tu
liberrimè
SVSPENSIO-
NIS, ET IN-
TERDICTI-

¹⁸⁹
Excōmu-
nicationis
antiquitas
& origo.

¹⁸⁹
Excōmu-
nicatio me-
dicinalis.

190 candum^a ut Nicolaus Pōtifex loquitur^b

Duplex Ex cōmunicatio nostris alia maior alia^c
cōmunicatio minor nominatur: maior est quæ non solūm à perceptione sacramentorū verum-
nus; Anathema, & etiam ab omni consortio & communio-
Excōmu- ne Christianorum separat, quæ vocatur
nicatio sim & Anathema: minor est quæ duntaxat à
plex vel sacramentis arcet. hæc pœna nunc incur-
minor.

191 191 Canon latē sententiae.

qualis canon ob id vocatur canō latē sententiae quasi qui sententiam latam secum adferat. exēplum sit in eo quicunque sacerdotem vel alium Clericum vel religiosum religiosam ve percusserit d'aut violentas illis iniecerit manus, vel incendiarius fuerit. quales homines non nisi à summo Pontifice eiūsve Legato possunt absolui, nisi causa quæpiam necessaria ab aedcundo Pontifice vel eius Legato ipso excusauerit. irrogatur excommunicatio per sententiam iudicis his qui se se contumaces & Ecclesiæ iudicique suo Ecclesiastico rebelles re ipsa declarant. qualis excommunicatio magnis olim solennitatibus fieri consueuit; accēsis videlicet cancellis & in terram proiectis & cōculatis.

192 At, in neminem proslus excommunicatio pri^a tōnis est ferenda sententia, nisi tria monitio. nitione præmissa, nec nisi ex causa & manifesta

nifesta & iusta, sicut in Concilio generali ex ipsius Christi doctrina (cuius antememini) constitutum reperitur^a. Sanè qui sciens prudensque communicauerit excommunicatis, excommunicationis pœnam, certè minoris^b, incurrit; quin & maioris^c, vbi communicatio talis sit in ipso delicto propter quod excommunicatio fiebat, exceptis^d tamen ipsorum excommunicatorum domesticis aliisque sine quorum consortio viuere excommunicati nō possent. Illud submiretur quis non im-

meritò cur huius inscriptio tituli non sit æquè plena secundum libros hactenus impressos atque est eiusdem tituli inscriptio in Sexto Bonifaciano & in Clementinis & in Extrauagantibus Ioannis^e; sic nimurum, DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS, SVSPENSIONIS, ET INTERDICTI; cùm tamen & suspensionis^f & interdicti^g mentio reuerrà fiat hic frequentius. Evidem id vitio vel scribarum vel typographorum contingisse suspicor; ideo defectum sentio liber-

rimè supplendum. DEPOSITIONIS^h item, atque præterea PRIVATIONISⁱ meminit hic titulus. quæ singula longè latèque differunt & inter se & à degradatione illa de qua sub titulo de Pœnis di-

193
Comuni-
catio cum
excommu-
nicatis.

194
Mutila ti-
tuli presen-
tis inscri-
ptio.

195
Depositio
priuatio
quid à de-
gradatione
differat.

bb v tollit,

tollit, quemadmodum & *Priuatio*, priuilegio tamen fori Clericalis manente saluo: degradatio tollit hæc omnia, priuilegium quoque fori. Nihil autem est aliud

196
Interdictū
quid sit.

197
Cēsuræ Ec-
clesiasticæ.

Tit. 40.
DE VERBO-
RVM SIGNI-
FICATION.

198
Mēs magis
quām ver-
ba spectan-
da.

hoc loco interdictum quām iudicis Ecclesiastici sententia vel decretū, qua quōve vel certis personis vel etiam certis locis ob causas aliquas graues interdicitur usus officiorum diuinorum perceptio; sacramentorum. Quæ quidem tria, Excommunicatio videlicet & Suspensio & Interdictum, passim in iure hoc Pontificio *Censurarum Ecclesiasticarum* vocabulo intelliguntur ^a.

Explicatis omnibus vniuersi iuris Pontificij partibus, restat ut pro coronide breuis quædā iuris eiusdem comprehensio subdatur, sicuti fit & in legum Ciuium Pandectis. Ac quoniam ius omne vocibus oratione; constat, & rebus ipsis hoc est æqui bonique cognitione, de virtuote genere breuissimum quid adferamus. Vocabūlū & orationis interpretatio non minimam sæpè difficultatem habet annexam; quo fit ut vtrumque ius plenum sit harum explicatione. Atque in genere quidem id obseruandum est, ut quia mentis interpres est oratio, res autem nō sermoni (sicut Hilarius inquit ^b sed rei, in sermo subiectus est, intelligentia dictorum ex dicendi causis assumatur; vel, vt paulò clarius habet Cœlestinus Pontificis ^c, non tam verba consideretur quām in voluntate).

voluntas: quandoquidem non intentio
verbis at verba debent intentioni seruire.
beneficia certè Principū latissimè inter-
pretanda esse rescripsit hoc loco Inno-

¹⁹⁹
centius tertius^a. De interpretandi in vni-
uersum officio sic sensit Gregorius^b Pa-

pa; Si prolixam, inquit, epistolam meam ad
interpretandum accipere te fortasse contige-
rit, rogo non verbum ex verbo sed sensum ex
sensu transferri, quia plerunque dum proprie-
tas verborum attenditur, sensus veritatis a-
mittitur. Nam & Augustino^c teste, nihil
obstat narrandi diversitas vbi eadem dicun-
tur. At quia de verborum significatione
copiosè & eleganter scripsit Alciatus, &
singularum vocū clausularūm ve sub hoc
titulo diuersis libris tam Pontificij quām
Ciuilis iuris comprehensarum interpre-
tationem cuius ex ipsis fontibus petere
proclive est, equidem verbum non am-
plius addam. Ipsiū & qui & boni cogni-

⁴¹ Tit. 41. DE REGU-
LIS IURIS.

tio generalibus quibusdam sententiis
comprehensa est, quas vt Axiomata quæ-
dam philosophi, & Aphorismos medici,
sic veteres Iurisconsulti Regulas appella-
runt. quæ nimirū ex vniuerso iure sumptę
& in breue quoddam axioma contortæ
seu coniectæ, rem quæ est breuiter enar-
rant^d. non secus ac à causidicis & Rheto-
ribus causæ totius in angustum quoddam
fit coniectio; quo nimirum de vniuersi
negotij litisque statu faciliūs liquere pos-
sit. Harum itaque Regularum ea est bre-

uitas

²⁰⁰
Causæ to-
tius conie-
ctio.

380 DE IVRE SACRO LIB. III.
uitas ut si quis eas breuius tradere con-
tetur, non compendium traditus at ma-
gnum dispedium sit ineptissime facturus.
Quare tandem sit hic, ad Dei Opt. Max.
gloriam, ac publicum bonum, nostramq;
salutem, Synopsios huius Paratitlarii ac
totius denique Commentarij de IVRE
SACRO in vniuersum seu Principio-
rum iuris Ecclesiastici finis diu desidera-
tus & exoptatus.

*Laus aeterno D E O , Virgini matri
Deiparae, Sanctisq; Dei cunctis.
Amen.*

Auctoris, ex ruricolis orti pecuariis,
insigne paternum *Tridens rusticus*,
cum gnome subiecta.

Tridens laboriosus at beatus est.

